

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ^๑ อันเป็นสภาวะธรรมที่พุทธองค์ทรงตรัสสอนพุทธบริษัท ให้พิจารณาเห็นความทุกข์ สาเหตุของความทุกข์ ความดับของทุกข์ และหนทางที่จะนำไปสู่การดับความทุกข์ ซึ่งเป็นผลโดยตรงของการปฏิบัติที่เรียกว่า ปฏิเวธ^๒ ส่วนผลโดยอ้อม ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในสังคม เพราะอาศัยหลักพระธรรมวินัยเป็นสิ่งเหนี่ยวทางจิตใจ ถึงแม้ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าจะมีมากมาย แต่พระพุทธองค์ก็ทรงเลือกแสดงธรรมแก่พุทธบริษัททั้งสิ้น ให้ถูกต้อง ตามฐานะ หรือภาวะพอที่จะรับธรรมะนั้นๆ ได้โดยเฉพาะคำสอนเรื่อง จิต^๓ เป็นคำสอนที่ พระพุทธองค์ใช้เป็นคำที่ใช้พร่ำสอนมากหรือว่าทุกครั้งที่มีการแสดงธรรม เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ฟังได้เข้าถึงหลักความเป็นจริงของชีวิต และจะทำให้ผู้ฟังสามารถนำมาปฏิบัติตาม เพื่อให้เข้าถึงโลกียสุข^๔ คือ ความสุขในทางโลก และเป้าหมายสูงสุดของชีวิตเป็นโลกุตตรธรรม^๕ คือ การหลุดพ้นจากอาสวะกิเลส เข้าสู่พระนิพพานปัจจุบัน การดำเนินชีวิตมีความเป็นอยู่แบบต้องแข่งขันกับเวลา เนื่องจากค่าครองชีพสูงจึงต้องดิ้นรนมากเพื่อให้ได้กับความต้องการ ความเห็นแก่ตัวก็มีมากขึ้น เมื่อขาดความพอดีกับสิ่งที่ตนเองมีอยู่ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ไฟไหม้ ลมพายุพัดถล่ม หรืออุบัติเหตุต่างๆ จนทำให้ต้องเสียทรัพย์สินเงินทอง กระทั่งถึงเสียคนที่รักในครอบครัวและญาติๆ จึงเกิดความทุกข์โศกเศร้าเสียใจหาทางแก้ไขหรือทางออกไม่ได้ ถึงกับทำร้ายตัวเอง เช่น ทำร้ายตนเองด้วยการฆ่าตัวตาย ตลอดจนทำร้ายผู้อื่น

^๑ บุ.ธ.อ.(ไทย) ๒๕/๑/๒๓.

^๒ ส.น.ิ.(ไทย) ๑๐/๕๕/๕๖.

^๓ ที.ส.ิ.อ.(ไทย) ๔/๗/๓.

^๔ ม.ม.ุ.อ.(ไทย) ๑๒/๓๓๘/๓๓๐.

^๕ วิ.ม.(ไทย) ๕/๑๕๘/๓๔.

ในแต่ละวันทุกคนก็ได้พบกับความสุขความทุกข์อยู่ตลอดเวลาเช่นดีใจ เสียใจ สุข ทุกข์ สรรเสริญ นินทา แตกต่างกันไป ซึ่งหมายถึงการได้พบเห็นความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ คือ เจตสิก^๖ การเปลี่ยนแปลงของจิต ชีวิตคนก็เช่นเดียวกัน มีทั้งความสมหวัง ผิดหวัง ความพอใจ ไม่พอใจ ทั้งหมดล้วนเป็นไปตามสังขารซึ่งเกิดขึ้นอยู่กับทุกคน เมื่อเกิดปัญหา จึงเกิดความเดือดร้อน มีความทุกข์กายทุกข์ใจ เพราะหาทางออกหรือแก้ไขไม่ได้ เพราะเหตุที่ยังไม่เข้าใจในหลักของจิต จึงเกิดความประมาทการมองข้ามเรื่องของจิต ไม่ได้พิจารณาศึกษาอย่างลึกซึ้ง มุ่งแต่ความสุข สนุกสนาน หรือความเศร้าโศกเสียใจมาปิดบังสภาพความเป็นจริงไว้ จึงกลายเป็นความทุกข์ทางใจ อย่างหนัก หาทางแก้ไขไม่ได้ แต่หากพิจารณาถึงคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนแล้ว ก็จะเข้าใจได้ว่า ความสุข ความทุกข์ ดีใจ เสียใจต่างๆ เป็นของไม่ยั่งยืนถาวรตลอดไป เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ไม่คงที่ ควรมองให้เห็นสภาวะที่เป็นจริง แล้วนำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขกับตัวเองในการดำเนินชีวิต เปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสที่ดี ไม่ประมาทในชีวิต สิ่งที่ไม่ดีก็จะดีขึ้น สิ่งที่ดีอยู่แล้วก็จะดียิ่งขึ้นไปอีก

ในอดีตผู้คนมีการใช้ ชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี การใช้สติปัญญาในการประกอบสัมมาอาชีพ เพราะได้เข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างดี การประพฤติปฏิบัติจึงอยู่ในหลักของศีลธรรม ทั้งตั้งอยู่บนฐานของความถูกต้องดีงาม การเป็นอยู่ของสังคมจึงมีความสุข เพราะได้อาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ทำให้คนสมัยก่อนพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ มีธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นสิ่งที่จะก่อให้เกิดความรู้ และสร้างปัญญาแก่คนทั้งหลาย โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาเรียนรู้ธรรมะของคนในสมัยก่อน เมื่อเกิดปัญหาเรื่องความทุกข์ใจ เดือดร้อนใจ หรือความเปลี่ยนแปลงสูญเสียเกิดขึ้นกับชีวิต ก็สามารถทำใจให้ยอมรับสภาวะนั้นๆ ได้ ซึ่งจะต่างกับปัจจุบัน ที่ยังไม่เข้าใจถึงความเป็นจริงของจิตใจดีนี้ดีพอ เพราะไปสนใจกับวัตถุนิยมมองข้ามถึงความเป็นจริงของธรรมะ ปัญหาจึงเกิดขึ้น และทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างลำบาก เนื่องจากหาทางแก้ไขปัญหาหรือทางออกให้กับตัวเองไม่ได้เมื่อพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะทำการวิจัยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ในเรื่องจิต ที่ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม^๗ ซึ่งเป็นมงคลที่ ๓๕ ในมงคลอันสูงสุด ๓๘ ประการ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งนี้เพื่อนำมาศึกษาให้เข้าใจและนำมาเป็นแนวทางของการปฏิบัติให้เกิดผลในการดำเนินชีวิต และหาทางออก ให้กับประชาชนที่เกิดความเสียหายทางจิตใจ ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตที่พอดีพอเหมาะ หรือความเป็นอยู่แบบมีความสุขตามที่จะเป็น การนำหลักคำสอนเรื่องจิตมาใช้ให้เข้ากับความ เป็นจริงในการ

^๖ ที.สี.อ.(ไทย) ๔/๔๘๕/๒๑๕.

^๗ ที.ปา.อ.(ไทย) ๑๑/๘/๓๔๘.

ดำเนินชีวิต ให้มองเห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นและเป็นไปอยู่ในโลกนี้ก็ต้องมีเหตุมีปัจจัยเป็นเบื้องต้น เมื่อมองให้เห็นสาเหตุก็จะเกิดปัญญาแก้ไขปัญหาก็ได้ แต่เมื่อไม่สามารถแก้ไขได้ ก็จะทำได้ว่าทุกอย่างก็ต้องเป็นอย่างนั้นเอง เป็นความจริงของสังขาร เพราะว่ามันอยู่ภายใต้ของโลภธรรม ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม ยังไม่เข้าใจถึงความเป็นจริงทางสังขารข้อนี้ การดำเนินชีวิต จึงมักประสบกับความทุกข์ ความเศร้าโศก เมื่อพบเจอกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา และเกิดความมัวเมา หลงระเหิงเพื่อพบเจอกับสิ่งที่ตนปรารถนา จากปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงต้องการนำเสนอแนวทาง ที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาและประชาชนมีการฝึกจิตของตนไม่ให้หวั่นไหวต่อสิ่งที่มากระทบ โดยการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเรื่องจิต ที่ไม่หวั่นไหวต่อโลภธรรม มาวิจัย เพื่อให้ได้ทราบถึง ปัญหาที่เป็นอยู่ และเพื่อการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นการลดปัญหา ความไม่เข้าใจสภาพตามความเป็นจริงของชีวิต และหาแนวทางดับทุกข์ทางกายและใจ โดยนำผล การศึกษาวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป แล้วนำไปปฏิบัติตาม ได้รับประโยชน์ มีแนวทางหรือหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม เข้าใจในสภาวะของความเป็นจริงของ ชีวิต อันจะนำไปสู่ความสงบสุขของตนเอง ครอบครัว และสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ และการทำงานของจิต ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของจิตกับโลภธรรม
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักโลภธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ความหมาย ความสำคัญและการทำงานของจิตในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ความสัมพันธ์ของจิตกับโลภธรรมเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การประยุกต์หลักโลภธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่องจิตที่ไม่หวั่นไหวต่อโลภธรรม ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นงานวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก ภาค

ภาษาไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงตำรา สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และจากการสัมภาษณ์ข้าราชการ ผู้เกษียณราชการในโรงพยาบาลสูงเม่น และประชาชนทั่วไปในเขตอำเภอสูงเม่น จ.แพร่ จำนวน ๑๐ คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การศึกษา หมายถึง การศึกษาเรื่องจิตที่ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม มงคลที่๑๕ ใน มงคลสูตร ๓๘

๑.๕.๒ จิต หมายถึง ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด

๑.๕.๓ โลกธรรม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งคือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์

๑.๕.๔ จิตไม่หวั่นไหว หมายถึง สภาพจิตซึ่งมั่นคง หนักแน่น และวางเฉยได้เมื่อพบกับ สิ่งที่เป็นไปตามของโลกรธรรม

๑.๕.๕ พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งยึดหลักคำ สอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ไม่มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหรือตัดทอนพระ พุทธพจน์ตามมติที่ประชุมสังคายนาครั้งที่ ๑

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับจิตที่ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ มงคลสูตรว่าด้วยมงคล ได้กล่าวถึงมงคลชีวิต ๓๘ ประการ^๘ และในอังคุตตรนิกาย ปฐมโลกธรรม สูตรว่าด้วยว่าด้วยโลกธรรมสูตรที่๕ ในมงคลข้อที่๑๕ ได้กล่าวถึงจิตที่ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมไว้ ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม๘ประการนี้แล ย่อมหมุ่นไปตามโลก และโลกก็หมุ่นไปตามโลก ธรรม๘ประการนี้ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์ ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ล้วนไม่เที่ยง ไม่มั่นคง มีความแปรผันเป็นธรรมดา แต่ท่านผู้มีปัญญาดี มีสติรู้ธรรมเหล่านี้ แล้ว ย่อมพิจารณาเห็นว่า มีความแปรผันเป็นธรรมดาอิฏฐารมณ์(อารมณ์ที่น่าปรารถนา)จึงอย่ายึด

^๘ พ.พ.(ไทย),๒๕/๕/๖-๘.

ของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออนิฏฐารมณ์(อารมณ์ที่ไม่ปรารถนา)ความยินดีหรือความยินร้ายท่านจัดปัดเป่าจนไม่มีที่อยู่ ท่านรู้ทางที่ปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งภาพ ย่อมรู้แจ้งชัดโดยถูกต้อง^๙

พระธรรมโกษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ท่านได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความเจ็บไข้ มาเดือนให้ฉลาด” ถึงการปลดปล่อยจิตให้เป็นอิสระจากความเจ็บไข้และความตายว่า การทำจิตให้เป็นอิสระจากความเจ็บไข้และความตายนั้น ให้คิดเสียว่าความเจ็บไข้ก็เป็นธรรมดาอย่างหนึ่งที่มีมาแก่สังขาร ต้องมีการเตรียมตัวรับสำหรับการดับของสังขาร โดยทำจิตไม่ให้ผูกพันกับการเจ็บไข้ ไม่ถือว่าสังขารเป็นเรื่องของเรา แต่ให้คิดว่าสังขาร การเจ็บไข้จะถูกทำลายไปตามธรรมดา และให้พึงระลึกเสมอว่า เรื่องที่คนเราต้องประพฤติปฏิบัติในเรื่องโลกียวิสัยต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องโลกทั่วไป บัดนี้เราได้ทำสำเร็จแล้ว ทำบุญกุศลและสาธารณประโยชน์ เพียงพอแก่อรรถภาพแล้ว ให้ระลึกเสมอว่าพอแล้วสำหรับการเวียนว่ายตายเกิด ไม่ว่าจะเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดาก็ยังต้องตาย ยังต้องเป็นทุกข์ร้อนเพราะกิเลส นี่ถือเป็นการปลดปล่อยจิตออกมาสู่อิสระจากความเจ็บไข้และความตาย^{๑๐}

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงการใช้กฎไตรลักษณ์ในการแก้ปัญหาไว้ในหนังสือ “๓ ไตร”ว่า ในการแก้ไขปัญหของโลก ของชีวิต ของสังคม จะเอาตัวของเราเป็นหลักในการแก้ไขไม่ได้ ต้องเอาความจริงที่มองเห็นด้วยปัญญา เอาความเป็นไปตามเหตุปัจจัย เอาสติปัญญาเข้ามาแก้ การเอาหลัก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รวมประสานเป็นหลักเดียว คือ ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยมาพิจารณา จะเป็นการทำให้จิตเราโล่งสบาย มีปัญญาจัดการกับปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม^{๑๑}

ว.วชิรเมธี ได้กล่าวถึงวิถีทางแห่งการเกิดสันติภาพ ไว้ในหนังสือ “สันติมรรคา เพื่อสันติประชาธิปไตย” ว่า การเกิดสันติภาพในสังคม ประเทศชาติ ต้องมาจากสันติภาพส่วนบุคคลก่อน สันติภาพส่วนบุคคลเกิดจากการเจริญสติ ใครที่มีการเจริญสติ ถือว่าเป็นหน่วยสันติภาพสากลของมนุษยชาติ ซึ่งสร้างได้ไม่ยาก แต่ที่สร้างยากคือสันติภาพส่วนรวม เรียกว่าสันติภาพโลก ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเทศไทยของเรากำลังต้องการอยู่ในปัจจุบันนี้ เนื่องจากปัญหาที่ไม่เกิดสันติภาพในบ้านเมืองก็คือ มีสิ่งที่เกาะกินในใจผู้คน คือ กิเลสทั้ง ๓ คือ กิเลสความอยากได้ ตัณหาความอยากใหญ่ และทิฐิความใจแคบ กิเลส๓ตัวนี้เป็นสิ่งขัดขวางการทำให้เกิดสันติภาพในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นเราควร

^๙ อนุ.อรรถก. (ไทย), ๗/๕/๒๐๓๓.

^{๑๐} พระธรรมโกษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), ความเจ็บไข้มาเดือนให้ฉลาด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๖-๑๓.

^{๑๑} ที.สี.อ. (ไทย) ๔/๗/๔๕-๔๖.

ส่งเสริมให้ประชาชนมีการพัฒนาจิตโดยการเจริญสติ เพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า“เมื่อใจของเธอสันติ วาจาของเธอก็สันติ เมื่อวาจาของเธอสันติ กายของเธอก็สันติ”^{๑๒}

ผศ.ดร. นฤมล มารคแมน ได้กล่าวถึงเรื่องจิตในเชิงพุทธศาสนาหรือพุทธจิตวิทยาในหนังสือ“พุทธจิตวิทยาเบื้องต้น”ว่า จิต คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ซึ่งเกิดจากสัมผัสทั้ง๖ มีชื่อเรียกต่าง ๆ ๑๐ ชื่อ แต่ละอย่างจะแสดงความหมายของ ลักษณะและหน้าที่ของจิตนั้นๆ จิตไม่ได้อยู่คงที่ แต่มีการเกิดดับอยู่ตลอดเวลา มีการเกิดขึ้น(อุปาทะ) ตั้งอยู่(ถิติ) และดับไป(กังคะ) จะเกิดต่อเนื่องไม่ว่าหลับหรือตื่น จิตทุกดวงเมื่อเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปแล้วจะมีจิตดวงใหม่เกิดขึ้นมา จิตดวงใหม่เป็นผลมาจากดวงเก่า การเกิดและดับของจิตเป็นกระแสสืบทอดเป็นไปอย่างยืดยาว แม้ตายไป กระแสจิตก็ไม่ได้หยุด และการหยุดสืบทอดกระแสจิตมี ๓ กรณีคือ เมื่อเป็นพระอรหันต์เข้าสู่ นิพพาน เป็นอนุปาทิสถนิพพานคือดับกิเลสและรูปนามขั้น ๕ เป็นพระอนาคามีที่ได้สมบัติ ๘ และเป็นผู้ที่ได้รูปฌาน ๔ (จตุตถฌาน) แล้วไปเกิดเป็นอสังขยสัตว์หรือพรหมลูกฟักในชั้นพรหม ซึ่งมีแต่รูปขั้น ๕ ไม่มีจิต นอกจากนี้การดับของจิตเป็นสิ่งที่แสดงถึงการตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์คือเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง ไม่คงอยู่ ต้องเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงแล้วดับไปเป็นทุกข์คือไม่อาจทนสภาพเดิมต่อไปด้วยการบีบคั้นของเหตุปัจจัย เป็นอนัตตาคือไม่มีตัวตน ปราศจากตัวตนที่เที่ยงแท้^{๑๓}

วสิน อินทสระ ได้กล่าวถึงความสงบของจิตไว้ในหนังสือ“พุทธจริยศาสตร์” ว่า ความสงบของจิตมี ๒ อย่างคือ ความสงบแท้และความสงบเทียม ความสงบแท้คือความสงบอันเกิดจากการได้ทำคุณงามความดีการสร้างกุศลจากจิตใจที่มีสมาธิตั้งมั่นไม่หวั่นไหว หรือเป็นความสงบที่เกิดจากการเอาชนะกิเลสได้ อาจเป็นชั่วครั้งชั่วคราวหรือความสงบถาวรสำหรับความสงบเทียมคือความสงบที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวไป ตอบสนองได้คราวหนึ่งก็สงบไปคราวหนึ่ง และความต้องการที่เกิดขึ้นอีกในระยะหลังๆจะมีความรุนแรงและหนักหน่วงกว่าครั้งก่อนๆจึงต้องคอยตอบสนองความต้องการต่อไปเรื่อยๆ ท่านได้กล่าวถึงวิธีการทำให้จิตสงบหรือการอบรมจิตที่มีปัญหาการใช้หลัก“วิปัสสนากวนา” การไม่คิดกังวลถึงเรื่องที่ผ่านมาแล้วหรือเรื่องที่ยังมาไม่ถึง การเป็นผู้มีเหตุผล การเล็งเห็นคุณและโทษของสิ่งที่ตนเข้าไป

^{๑๒} ว.วชิรเมธี, *สันติมรรคา เพื่อสันติประชาธิปไตย*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิมุตตยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๘-๑๐๓.

^{๑๓} ผศ.ดร. นฤมล มารคแมน, *พุทธจิตวิทยาเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๓๐-๓๒.

เกี่ยวข้อง ความพยายามมองบุคคลและเหตุการณ์ต่างๆในแง่ดีตามสมควร และการทำจิตใจให้สงบโดยวิธีวิปัสสนา^{๔๔}

พระปราโมช ปาโมชโช ได้กล่าวถึงเรื่องลักษณะของจิตไว้ในหนังสือ“วิมุตติมรรค” ว่า ลักษณะของจิตที่ควรศึกษามี ๒ ลักษณะคือ จิตที่เป็นกุศล และจิตที่เป็นอกุศล จิตที่เป็นกุศลต้องประกอบด้วยสิ่งที่ดีงาม หรือ โสภณเจตสิก ซึ่งประกอบเป็นจิตที่ผ่องใสและตั้งมั่นอยู่ในสิ่งที่ดีงาม มีทั้งหมด ๒๕ อย่าง ๔ ประเภท คือ และจิตที่เป็นอกุศลซึ่งประกอบด้วยความชั่วหรือองค์ธรรมฝ่ายชั่วเรียกว่า อกุศลเจตสิก มีทั้งหมด ๑๔ อย่าง ๕ ประเภท

พระมหาสุณันท์ จนทโสภโณ (ดิษฐ์สุนันท์) ได้ศึกษาคำสอนเรื่องไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการวิจัยครั้งนี้ได้พบว่า สิ่งทั้งปวงทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมนั้น ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพราะมีการเกิดขึ้น (อุปาทะ) ฐิติ (ตั้งอยู่) ังคะ (ดับไป) แต่สาเหตุที่ทำให้บุคคลยังไม่เข้าใจในเรื่องของไตรลักษณ์อย่างแท้จริง เพราะมีอวิชชาและสิ่งที่มาปิดบัง ไตรลักษณ์เอาไว้ จนทำให้ยังไม่เห็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ในเรื่องไตรลักษณ์ทั้ง ๓ อย่างต่อไปนี้ คือ ๑. สันตติ ปิดบัง อนิจจลักษณะ ๒. อริยาบถ ปิดบังทุกขลักษณะ๓. มนัสสัญญา ปิดบัง อนัตตลักษณะ ที่ เป็นความจริงของสังขารคือ ขันธ์ ๕ ซึ่งได้แก่ รูป เวทนาสัญญา สังขาร วิญญาณเมื่อบุคคลได้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน วิปัสสนา หรือปัญญาก็จะเจริญขึ้น และเมื่อปัญญาเกิดขึ้น อวิชชาก็จะดับไป จากนั้น เราก็สามารถมองเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายด้วยเหตุนี้ การรู้แจ้งในไตรลักษณ์ จึงนำไปสู่ความหลุดพ้น (วิมุตติ) ความบริสุทธิ์ (สุสุทธิ) ปัญญา(ปญญา) สันติ(สนฺติ) และความดับทุกข์ (นิพพาน) ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา นี่เป็นเหตุผลสำคัญที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสเรียกคำสอนเรื่องไตรลักษณ์ว่า “พหุลานุสานี” คือ คำสั่งสอนที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนมากที่สุด^{๔๕}

^{๔๔} วสิน อินทสระ,พุทธจริยศาสตร์,พิมพ์ครั้งที่๒,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ธรรมดา,๒๕๔๕), หน้า ๑๓๔-๑๓๘.

^{๔๕} พระมหาสุณันท์ จนทโสภโณ (ดิษฐ์สุนันท์) “การศึกษาคำสอนเรื่องไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๕-๑๐๘ .

^{๔๖}นายไพโรจน์ สุทธิปมงคล, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๓-๑๔๕ .

นายไพบโรจน์ สุกทิปมงคล ได้ทำการศึกษาวิจัย “เรื่องการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของ จิตตกหบดีอุบาสก ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า ในอดีตชาติจิตตกหบดี ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าปทุมุตตรและได้ตั้งความปรารถนาเพื่อความเป็นธรรมกถึก ในปัจจุบัน ชาติจิตตกหบดีได้ฟังธรรมของพระมหานามเถระได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน อันเป็นมูลเหตุให้ถวาย สวณมะกอก เพื่อสร้างวัดอัมพพากว้นไว้สำหรับต้อนรับพระภิกษุจากทั่วทุกสารทิศ เมื่อจิตตกหบดี ได้ฟังธรรมของพระสารีบุตรเถระก็ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามี คุณธรรมที่โดดเด่นของจิตตกหบดีมี ๔ ประการได้แก่

๑. ทาน เป็นผู้ให้ทั้งอามิสทานและธรรมทาน
๒. ศีล เป็นผู้มีความประพฤติดีงาม
๓. สมาธิ เป็นผู้มึจิตใจหนักแน่นมั่นคง
๔. ปัญญา เป็นผู้มึวิจารณ์ญาณ

จิตตกหบดีอุบาสกได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในการแสดงธรรม (ธรรมกถึก) มีส่วนสำคัญ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แสดงธรรมแก่พุทธบริษัทมิตรัสหายตลอดถึงนักบวชในลัทธิอื่น (อัญ เติยริย์) จิตตกหบดีอุบาสกเป็นแบบอย่างของชาวพุทธผู้ประพฤติดีงาม ปกป้องอุปถัมภ์บำรุง พระพุทธศาสนา และเผยแผ่คำสอนจิตตกหบดีได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม คุณ ความสำเร็จของท่านพระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องว่า “อุบาสกผู้มีศรัทธาเมื่อปรารถนาโดยชอบพึง ปรารถนาอย่างนี้ว่าขอเราจงเป็นเช่นจิตตกหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีนี้เป็นตราฐ เป็น ประมาณแห่งอุบาสกทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเรา” ดังนั้นอุบาสกและอุบาสิกาไม่ว่าในปัจจุบันหรือ อนาคต ควรศึกษาบทบาท แล้วนำเอาคุณธรรมของจิตตกหบดีมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อ ตนเอง ครอบครัวและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพึงศึกษาหลักธรรมคำสอนแล้วน้อมมาช่วยเผยแผ่ พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบต่อไป^{๑๖}

พระมหาครู ญาณวฑฺฒโน (แรกชำนาญ) ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์สถานภาพ คุณสมบัติ และบทบาทของพระโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าความโกรธ ความโลภ ความหลง ในโลกธรรมย่อมเกิดแก่พระโสดาบันและปุถุชนเหมือนกัน แต่ของพระโสดาบันจะเบาบางมากกว่า เพราะท่านได้ฝึกฝนอบรมพัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นผลทำให้มีสภาพจิตที่สูงกว่า

^{๑๖} พระอริการไพศาล กิตติภทฺโท (บำรุงแก้ว) “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องการประยุกต์ใช้พุทธ ปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๕-๑๓๖.

ปฏิกิริยาทั่วไปและส่งผลถึงความประพัตที่แสดงออกแตกต่างจากปฏิกิริยาที่ยังไม่ได้ฝึกฝนจิตใจในการรับรู้ในโลกธรรม^{๑๖}

พระอริการไพศาล กิตติภทโท (บารุงแก้ว) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย พระพุทธศาสนาถือว่าการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ จำเป็นต้องอาศัยแพทย์และพยาบาลรวมทั้งญาติพี่น้อง นอกจากบุคคลเหล่านี้ต้องมีความรู้ในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บและการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเฝ้าระวังรักษาแล้ว ต้องมีความรู้ความเข้าใจสภาวะความเป็นมนุษย์ของบุคคลด้วยบุคคลนอกจากประกอบไปด้วยกายหรือรูปธรรมแล้วยังประกอบด้วยภาวะทางจิต ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม เหตุผล ความรู้สึก สิทธิเสรีภาพ เป็นต้น คุณลักษณะต่างๆ เหล่านี้ เป็นคุณลักษณะทางจิตที่ควบคู่ไปกับมนุษย์ตลอดเวลา การดูแลผู้ป่วยต้องคำนึงถึงสภาวะเหล่านี้ด้วย

คนไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ค่านิยมทางศีลธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตย่อมได้รับอิทธิพลมาจากพุทธปรัชญาเป็นพื้นฐาน แม้ในการปฏิบัติหน้าที่ของแพทย์ พยาบาล ญาติพี่น้อง และผู้ดูแลคนไข้ นอกจากจะใช้จรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นพื้นฐานแล้ว ยังต้องนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์การดูแลผู้ป่วย การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบำบัดดูแลผู้ป่วยด้านจิตใจเป็นวิถีทางบำบัดรักษาที่มีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์รองรับส่งผลให้การบำบัดโรคทางกายหายได้ไวหรือไม่ลุกลามไป

การศึกษาพบว่าพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์และการเฝ้าระวัง ๒ ด้าน คือ ด้านสังฆธรรม คือการดูแลรักษาชีวิตตามธรรมชาติ กับด้านเจริญธรรมคือการดูแลรักษาโรคที่เกิดขึ้นทั้งทางกายและจิตใจด้วยการเน้นการกระทำที่ถูกต้องจึงมาเป็นประโยชน์แก่คนไข้อย่างแท้จริง^{๑๗}

แม่ชีกาญจนา เจริญธนาโชค ได้ศึกษาแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพ ในโครงการธรรมชาติดำบัดเพื่อชีวิตเป็นสุข ของเสถียรธรรมสถาน โดยการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในกิจกรรมโครงการคือหลักปัจจุสมุปบาท การพิจารณามรณานุสติ อานาปนสติ และการอยู่กับโลกธรรม๘ มาให้ความรู้และฝึกปฏิบัติในผู้ที่ภาวะเจ็บป่วยทางกายที่เข้าร่วมโครงการธรรมชาติดำบัดเพื่อชีวิตเป็นสุข

^{๑๖} พระมหากร รุ่ง ปญญาวุฑฒ (แรกชำนาญ) “ศึกษาเชิงวิเคราะห์สถานภาพ คุณสมบัติ และบทบาทของพระโสดาบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖-๕๗.

ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่ผ่านการเข้าร่วมโครงการธรรมชาตินำบัด และมีการใช้หลักพุทธธรรมมาใช้ในการดูแลสุขภาพควบคู่กับการรักษาโรคทางกาย มีสุขภาพะเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการ ทั้งผลลัพธ์ต่อสุขภาพทางกายและผลลัพธ์ต่อสุขภาพทางใจ^{๑๑}

สรุปเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาและทบทวนเอกสารพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฉบับแก้ไขปี พ.ศ.๒๕๓๕ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนทัศนะของผู้รู้และพระเถระที่บุคคลเคารพนับถือในสังคมไทย มาสรุปเป็นประเด็นสนับสนุนการศึกษาเรื่องจิตที่ไม่หวั่นไหวในโลกธรรมได้ว่า ลักษณะของจิตที่เข้มแข็งไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมควรเป็นจิตที่มีลักษณะเป็นกุศล คือความสงบอันเกิดจากการได้ทำคุณงามความดีการสร้างกุศลจากจิตใจที่มีสมาธิ ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว หรือเป็นความสงบที่เกิดจากการเอาชนะกิเลสได้ และการที่จะฝึกให้เข้มแข็งต้องอาศัยหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๘.๑ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ระดับปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่การศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาความหมายลักษณะของจิตที่ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ศึกษาความหมายของโลกธรรม ๘ และหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ที่มีอิทธิพลต่อจิต เพื่อเป็นการศึกษาถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ความสำคัญของหลักธรรมตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

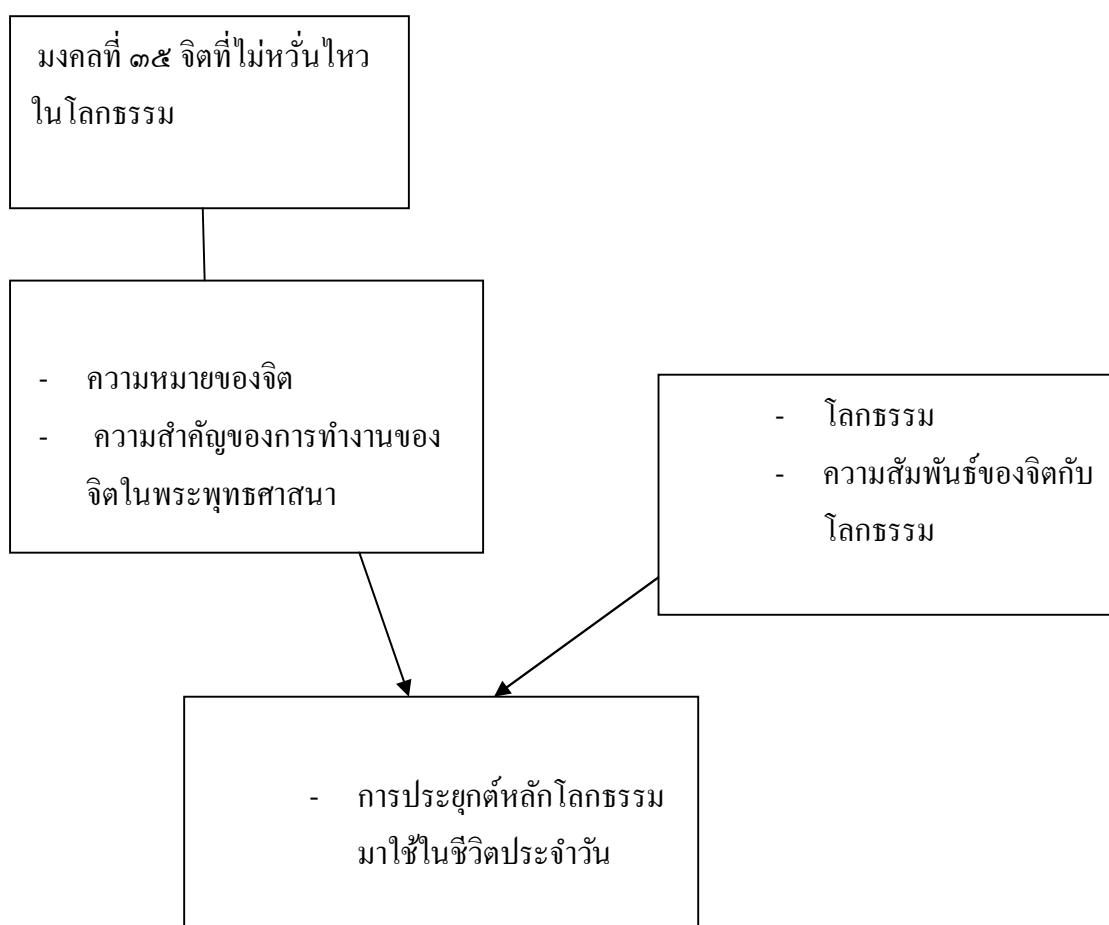
๘.๒ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ระดับทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่การศึกษาจาก ตำรา เอกสารงานวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อเป็นการอธิบายความเนื้อหาเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกให้มีความละเอียดชัดเจนและได้แนวคิดจากผลงานต่างๆที่หลากหลายมากขึ้น

^{๑๑} แม่ชีกาญจนา เจริญธนาโชค, “แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการดูแลสุขภาพในโครงการธรรมชาตินำบัดเพื่อชีวิตเป็นสุข ของเสถียรธรรมสถาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๕-๑๔๐.

๘.๓ ศึกษาข้อมูลจาก หนังสือ งานนิพนธ์ และบทบรรยาย และจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนผลงานที่เกี่ยวข้องของผู้ และพระเถระในสังคมไทย

๘.๔ ประมวลผลข้อมูลตั้งเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นทิศทางอย่างชัดเจนในเรื่อง จิต และความสำคัญแห่งการทำงานของจิต ในพระพุทธศาสนาและในเชิงพุทธจิตวิทยา ความสัมพันธ์ของจิตกับโลกธรรม และการประยุกต์หลักโลกธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างไร

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

๑.๙.๑ ทำให้ทราบความหมาย ความสำคัญ และการทำงานของจิต ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๙.๒ ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของจิตกับโลกธรรม

๑.๙.๓ ทำให้ทราบถึงการนำหลักโลกธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต